

UČITELJSKI T O V A R Š.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 15. februarja 1865.

List 4.

Ž e l j a.

Vijolica ljuba,
Prikaži se kmali!
Kak rad bi že vidil
V obleki te zali!

Pomlad ljubeznjiva,
Svoj raj že odkleni!
Lej, vse že zdihuje
V merzloti jekleni!

In ptičice drobne
Oj skor priletite!
Prepevajte sladko;
Naravo budite!

In z žarki ogrévaj
Tud serca in glave —
Pa vlivaj ljubezni
Jim do očetnjave!

—0—

„Iz mladi se tern ostrí“.

I.

Človek že večidel v mladosti pokaže, kaj bo iz njega pozneje. Nebogljev, razposajen otrok bo javaljne kdaj dober in miroljuben človek. Zabita buča tudi ne bo kaj prida uganila. Ako se bere od slavnih mož, postavim, od modrega Tomaža Akvina, od slavnega rastlinoslovca Liné-a, da so jih v mladosti zvali nevedneže, iz katerih ne bode nikdar nič prida, to ne overže našega pregovora. Človek, kateri veliko premišljuje, svoje učenosti nima na jeziku, in tudi je res, da se pri nekterih zavoljo mnogo okoliščin razum pozneje izbuja. — Slavni francoski general Junot je bil v šoli, kakor pravijo, naj poredniši deček, len in zanikern in razposajen, da ga niso mogli verdevati; ali pomisliti je treba, da marsikteri učitelj premalo

pozna dušne lastnosti svojih učencev, in kar pri nekterih dela živa kri, imata za hudobijo, in napčno ravna je z učencem ga napelje ravno na nasprotno pot, in ker taki čuti v sebi veliko moči, učitelju tudi veliko prizadeva. Večidel pa velja pravilo, kakor pravi pregovor: „Iz mladi se tern ostri“.

Večkrat prašajo starši, posebno na kmetih, duhovnega gospoda ali učitelja: „Kaj menite, gospod, ali čem fanta dalje v šole pošiljati; ali bo kaj iz njega; ali ne bo denar zanj zaveržen?“ — Težko se odgovarja na tako vprašanje, posebno če človek premisli, da dandanes vse tisči v šole; službe za učene gospode se pa ne množijo toliko, kakor učenci po šolah, in marsikteri bi jo bolje zadel, ko bi domá z voliči polje obdeloval, kakor pa bi si v višjih šolah učenosti in po svetu imenitnih služb iskal. Vendar visoko učenih glav še tudi dandanes ni preveč na svetu, in iz nizkega stanú je že marsikdo po svoji lastni vrednosti dosegel veliko čast in slavo. — Kako se vendar more spoznati in presojevati, ali je deček sposoben za višje šole? — Prav za gotovo se to sicer ne more vediti in spoznati, ker človeško serce je brezno, ktero se ne more premeriti, pa vendar so nekatere znamenja, iz katerih se nekoliko zanesljivo more spoznati, ali je ta ali uni otrok za to ali uno reč sposoben ali ne. — Človek je iz duše in iz telesa. Dušne moči pa so razum in serce; po teh lastnostih, tedej po telesu, razumu in sercu se more presojevati človek. Kdor se tedaj hoče dobro učiti in kaj prida naučiti, mora 1) rad premišljevat, mora biti redoven, pazljiv in ukaželn in se v učenju ne sme prenatlagiti; 2) mora imeti dober spomin, da to, kar se nauči, pokaže v djanji. Kako pa se pri otrocih spoznajo te dobre lastnosti?

Obrazi iz odgojilne povestnice pri paganih.

a. Likurg.

Večidel je pravljica, kar vemo od tega slovečega moža. Živel je okoli leta 817 pred Krist., ali, kakor drugi pravijo, okoli l. 880, in je bil kraljeve rodovine. Bil je stric mladega kralja Harilaja in njegov jerob. Marsiktere sitnosti, ktere je mogel prestat, tudi od matere svojega varovanca, naklonile so ga, da je deželo zapustil. Prišel je najprej v Kreto, in tukaj se je v njem izcimila misel, da hoče prenarediti vstavo spartansko; šel je pa najprej v Jonijo, kjer je prepisal Homerove

pesmi — do tistih dob še malo znane po Gerškem. Ker so ga silno prosili, podal se je zopet v Sparto, kjer je Harilaj na videz vladal.

Potem ko delfiški orakel njegov namen poterdi, začne vstavo prenařajati in zakone staviti; početje to je bilo veliko-važno, in se ni dalo z lepo in v miru izpeljati. Ko je bilo enkrat doveršeno, prisegli so mu Spartanci, da hočejo novo vstavo spolnovati, dokler se ne poverne nazaj, ker hoče zopet boga za svet vprašati.

Bog (malik v Delfih ali prav za prav njegovi svečeniki) so obljubili Sparti slavo in srečo, dokler se bode postav der-žala; Likurg pa se potem nikdar več ni povernil v svojo do-mačijo.

Kar se mladine tiče, držal se je Likurg tega načela, da so otroci državni, ter se imajo odgojevati tudi za njene na-mene. Vsi Spartanci so velika družina, tedaj je bilo ženito-vanje, rojstvo, izreja otrok le občinstvu na korist. Mladi mož se je oženil le pri 30 letih. Velikodušnost spartanskih žen je znana; imeti so hotle le hrabre sinove, in rade so jih darovale domovini.

Oče je bil gospodar v svoji hiši in je tudi toliko gospo-doval otrokom, kolikor s tem niso bili poškodovani nameni in državne pravice. Vsaki drugi državlján je tudi smel dečke in mladenče po okolnosti grajati in karati, kajti otroci so bili državna lastnina, do ktere je imel vsaki pravico.

V prvih 7 letih so starši svoje otroke redili in odgoje-vali. Oče je jemal dečka sabo v občne gostije, in mu je da-jal njegov del. Tako se je privadil sin očeta; deklice pa so ostajale doma pri materi in domači hiši.

Ko je pa deček sedmo leto spolnil, izročiti ga je oče moral občinski in očitni izreji; od tega izvzet je bil le kraljevi sin za vladovanje odmenjen, in tudi ta se je moral telesnih vaj vdeleževati. Dečki so bili vversteni v več razredov, vsaki razred je imel mladenča svojega naj bližnjega poglavarja, čigar oblast je bila precej obširna. Nad vsemi je bil višji ogleda; izvolili so ga prav skerbljivo iz med naj pametnejših držav-ljanov.

Ko je bil deček izročen v očitno izrejo, imel je le vol-nato obleko brez rokavov. Čez 5 let je prišel v višji pa tudi v ostrejši razred, in je dobil za oblačilo še plajšč. Ko je 20.

leto spolnil, prištet je bil mladim ljudem; od 30. leta je bil mož, in je bil dolžan opravljati vse službe v vojni in deržavi.

Samo po sebi pa je očitno, da je bilo odsihmal, ko je bilo odgojevanje očitno, prvo vodilo: Mladost naj se uči slušati. Povsod so telo urili in pamet bistrili. Še celó pri jedi je dajal vodja temu razsojevati petje ali kako drugo tvarino, ali ga je kaj vprašal; odgovarjati se je moglo kratko in dobro. Tudi starejši državljani so bili pri pojedinah, da so čuvali nad vodji, in ako so ti svojo dolžnost prestopali, so jih skrivaj pred se klicali in grajali. Tudi deklíči so jedli pri občinskih gostijah, samo da so bile njihove mize posebej. Mladi ljudje so imeli terdo in hladno posteljo; spali so verstoma na ločji, ktereга so si pa sami mogli prinesti od reke Evrote. V vsakem letnem času so se kopali v tej reki.

Učilni načert za spartanskega dečka je bil prav enoversten. Glasbe, nekterih plesov posebno pa telovadstva so se učili. Pisanja in branja niso zahtevali, vendar pa so se ga nekteri učili. Kar je številjenja v vsakdanjem življenji treba, naučili so se ga iz življenja in iz vaje, kakor tudi marsikaj drugzega. Kar pa so se pravilno učili, bilo je telovadstvo. Tudi krasti so se učili, pa le zato, da so se urili v zvijači in ročnosti, ker ukradene reči, večidel živež, so bile tukaj občno blago.

Migljeji o „Drugem berilu“.

Zapisal J. Gros.

(Konec.)

Kranjska in sosedne dežele.

(Str. 262.)

Tu ima učitelj naj lepšo priložnost učencem nekoliko od kranjske zgodovine pripovedovati, in jih soznanjati z zemljopisjem, zemljovidi i. t. d. Prične naj z domačim krajem; ko jim domači kraj na tanko razloži (prav dobro je, da vse to na šolsko tablo načerta), naj jim kaže celi okraj, potem tisto stran kranjske dežele, v kateri je njegova šola, poslednjič celo kranjsko deželo. — Ko otroci domačo deželo dobro poznajo, naj jim učitelj kaže sosedne dežele, in naj jih tako vpelje v celo avstrijsansko cesarstvo. Bolj poverhno naj jim razkazuje nemške dežele, potem Evropo in na zadnje vso zemljo. Ker mislim

pozneje o tem več govoriti, sem sedaj le „Savo“ vzel iz spisa in njeni tek geografično popisal, kakor sama pripoveduje.

S a v a.

„Ljubi učenec! ti bi rad zvedil, kako, kje in kam tečem. Povedala bom, kako hodim; poslušaj tedaj!“

V Bohinji v znožji veličastnega Triglava izviram, ter berzno pritečem do stermega Babjega zoba. Nimam časa, da bi mogla pozdraviti krasno Blejsko jezero; pustim ga tedaj na levi. Dobro se napojim stranskih vodá, ter hitim proti mesticu Radoljici, kjer jo pozdravim, pa grem hitro naprej mimo prijaznih gojzdičev in logov, in pridem mimo Joštove in Šmarjetine gore pod prijetno Kranjsko mesto. Tukaj se široko razlivam, in Kranjci so čez me postavili dolg most, kterega jim o povodnji dostikrat raztergam. Peneča derem naprej; moj zadnji pogled veljá sv. Joštu, in kmali prinesem od njega prijazni pozdrav Šmarni gori.

Osoda moja mi je prepovedala iti do bele Ljubljane, toda umazana Ljubljana mi na uho pošeptá vse, kar se ondi godí. — Kmali dospem v Zalog, kjer moje bobnenje prevpije ropotanje železnično. Enake dvem urnim sernam dereve kot v stavo, ktera bo poprej dotekla do svojega namena. Vsa vpehana naenkrat začujem v kerškem samostanu zvoniti „Ave Marijo“, in ko Triglava sive glave poljubujejo zadnji žarki tonečega solnca, žalostna pri Jesenicah zapustim svojo drago domovino.

Noč na nebu zvezdice že prižiga, ko se valim po hervažskih ravninah, in ko mi prvi žarki jutranjega solnca merzlo meglo popijó, radostna zakličem: „Evo Zagreb!“ Pri stari Gradiski resneja postanem, ker nalogo imam, da sem terdna meja med vojaško krajino in Turškim, proti Belemgradu. Mirneje tečem in pri Belemgradu mi veličastna Donova vzame moje poprej slavno ime!“

II.

V nalogo za daljno izpeljavo bi se morda reka primerjala s človeškim življenjem, n. p.: Reka je od kraja mali studenček, — s stranskimi potoci pomnožen — nazadnje nosi velike teže. Tako je človek pri začetku mali otročiček, — potem mladeneč, — krepostni mož, ki more veliko delati.

Reka dere hitro in nič ne preneha, — ravno tako dere tudi življenja čas. Po deževanji reka nastopi, — se razliva po travnicih,

in dela veliko škodo. Tudi človek večkrat — od strasti gnan — sebi in drugim zelo škoduje.

Potem reka mirneje teče, in ko se v morje izlije, zgubi svoje ime. Tudi človek postaja proti koncu življenja mirnejši, — njegove stopinje so počasneje, — in po smrti je njegovo ime — pozabljeno.

Izpeljava.

Reka je od začetka le mali studenček; kmali zedinijo se pa še drugi studenci in potoki z njim, in narase se tako v močno reko, ktera more nositi težko obložene barke. Tako je tudi človek od kraja malo slabotno dete. Potem prihaja močnejši, kmali postane mladenec, naslednje krepostni mož, ki more delati težke in umetne reči.

Kakor reka hitro in neprenehoma naprej dere, tako hitro beži tudi čas življenja brez počitka. Po velikih nalivih se reka tako naraša, da svoje ograje predere in po polji zelo razdeva in škodo nareja. Enako tudi dostikrat človek, gnan od svojih strasti, dela doprinaša, ki so njemu in drugim ljudem v škodo in veliko zelo.

Preden se pa reka v morje izlije, počasneje in mirneje teče, in zedinjena z morjem tudi zgubi svoje ime. Ko se človeku življenja čas že nagne, je tudi on mirnejši, hoja njegova je počasnejša in manj krepostna. In ko oko zatisne in gre v tihi grob, kmali, kmali se zgubi njegov spomin, in tudi njegovo ime se kmali pozabi. —

Pomenki

o slovenskem pisanji.

v.

U. Razum je intellectus, *um* zlasti mens; kako je pa to, da se med ljudstvom tolikrat sliši *vum*, *vumen*?

T. Ker Slovenec v začetku nima rad samoglasnikov, torej posebno po zahodnjih krajih takim besedam rad prideva kak soglasnik *j* ali *v*, p.: jaz stsl. az', jagnje latinsk. agnus, jelen n. elen, jeden n. eden, jigla ali jegla n. igla, jiga n. igra, voje n. oje, vokno, vosa, vud, vuk n. okno, osa, ud, uk; celo pri tujkah p. jerbati ali verbati (erben), jerperge (Herberge), jesih (Essig), Jeva (Eva). Tako izgovarja Gorenec

raji vum, vumen, jiskati ali jeskati n. um, umen, iskati, kakor izrekuje Dolenec, in kakor piše nekdanji Slovenec, sedanji Serbljanin i. t. d.

U. Po tem je tudi prav, da pišemo sploh um, umen, iskati, ker v pisanji velja edinstvo; v glagolu je pa še ni, ker zdaj se bere *umim*, *razumim*, *razumijo* in *umem*, *razumem*, *razumejo*, sem *razumel* in *razumil*.

T. Omenjeni glagol se šteje v novoslovensčini po sedanji obliki lahko v III. in v IV. red, in po tem se ravna tudi pomen; glasi se ali *uméti*, *umém* (intelligo), ali pa *úmiti* *úmim* (illustro), in tako v vsih sostavah in naklonih (umeti verstehen, *úmiti* *zúmiti* abrichten, — razumiti koga einem etwas begreiflich machen).

U. Zdaj vem, kdaj mi je pisati *razumem*, *eš*, *ejo*, in kdaj *razumim*, *iš*, *ijo*, i. t. d. Ali časi se bere *umem*, *umeš*, *ume*, časi pa *umejem*, *umeješ*, *umeje* — kako pa je to?

T. Kdor hoče sedanjo slovensčino umeti, je treba, da razumé kolikor že nekdanjo. Mnogi so jeli res pridno se pečati s staroslovensčino, in tako se nam je marsiktera stara oblika spet prikazala v pisanji, dasiravno se je bila zgubila v govorjenji. Stara slovensčina je pregibala veliko glagolov v III. redu pa v 1. razredu (bogateti — *ejû*, *eješi* . . *želéti* — *ejû*, *eješi* i. t. d.), katerim se je obrusila in skercila že zgodaj prvotna sedanjikova oblika *ejû* ali *ejem*, tako da se zdaj skoz in skoz le v 2. razredu spregajo (*bogatím*, *iš* . . *želim*, *iš* i. t. d.) Le petero glagolov je še ostalo v 1. razredu III. verste (*šteti* — *štejem*, *smeti* — *smem* (*smejem*), *speti* — *spem* (*spejem*), *umeti* — *umem* (*umejem*) in *imeti* — *imam*. Kakor se je celo spremenil poslednji, tako se je pozabila skorej popolnoma oblika *smejem*, *spejem* in *umejem*, in kakor uni, zlasti začinjavni glagoli, sega ali sili že tudi glagol *umeti* — *umem* v 2. razred *umeti* — *umim*, *umiš* . . 3. mn. *umé* nam. *umejo*, kakor *bogaté*, *želé* n. *bogatijo*, *želijo* (cf. čes. *uměti* v sed. č. *umím*, *iš*, *i*, *íme*, *íte*, *ějí*; serb. — hrov. *smiem*, *umijem*, *razumijem*, v 3. množ. osebi: *smiju*, *umiju*, *razumiju*).

U. Da ne preskoči popolnoma v 2. razred, ali čem tedaj pisati *umejem*, *-eš*, *-e*?

T. Ker bi se a) *smejem* in *umijem* na dve plati lahko obrnilo, ker b) *umejem* morda nikjer med Slovenci ni znana,

ker c) rabijo tudi drugi Slovani umem; smemo tudi mi ostati pri navadni obliki umem, smem, spem.

U. Ali ni oblika, umeti, umem ga (ich verstehe ihn) in úmiti, úmim ga (ich richte ihn ab) le slovenska novota?

T. V serbskem ima že Vuk ta razloček, torej ga smemo ohraniti tudi mi, ker nam je časi prav koristen in celo potreben. — Drugače pa je s tem, kar se bere v Novic. l. 1861.: „Za nemško besedo „Begriff“, ki se po starem imenuje slovenski: „zapopadek“, so nekteri, čuteč okornost te besede, po nemškem narejene, začeli rabiti besedo: zaumen, ktera bo pa težko jezikoznancu po vseči. Če je tisti, komur se je prvemu beseda zaumen priljubila, mislil na koreniko: *um*, torej na neki glagol: zaumeti, imela bi po vsakem glasiti: zaum ali pa zaumek. Če je pa beseda prav vlita, mora izhajati iz glagola: zaumeniti (kakor pomen od pomeniti), ktereга pa ni in biti ne more, ker slovenski jezik teh dveh predlogov (*za* in *u*) pri glagolih skup ne déva, kajti edini glagol te podobe zavdati se ne da zagovarjati po primeru drugih slovanskih narečij. Besede zaumen bi se torej po moji misli bilo ogibati (M.).“

VI.

U. Zapopasti (begreifen) in zastopiti (verstehen) — ali nista to prav kranjska glagola?

T. Ali, — ker v tem pomenu (begreifen t. j. mit dem Verstande) ju nima ne staroslovensčina ne drugo slovanstvo; novoslovensčina ji je pa že zgodaj skovala po nemsčini. Bere se tudi v hrovaškem in serbskem zapopasti, zapopadati (ergreifen, ertappen; nicht loslassen mit Geschwätz). Sploh znana pa je popastiprehendere (fassen, ergreifen).

U. Popade se z zobmi in zapopade, zastopi pa z ного, kakor prav piše Metelko: „Prav za prav se z nogami zastopi, ne z glavo; hišo zastopijo, kadar koga lové, da jim ne uide“.

T. Res je to; ali vendar, da tako rečem, vnanjih ali telesnih besedi se ne smemo in ne moremo celo znebiti za no-tranje ali duhovne pomene, dokler nismo zgolj duhovi. V vseh jezikih ravnaajo tako, in nekdaaj so mimo sedaj še vse bolj tva-rinske imena ali znamke dajali celo duhovskim močem in rečem.

U. Pa zdaj hoče marsikteri več zastopiti z ного, kakor so nekdaaj razumeli z glavo!

T. Sej pa tudi res marsikteri več zastopi z ного, in več popade in zapopade z zobmi ali s predolgim jezikom, kakor pa z umom ali z glavo.

U. Kdaj in kako smem torej rabiti una zlasti kranjska glagola?

T. Iz poprejšnjega razvidiš, da se intelligere (begreifen t. j. mit dem Verstande) dobro slovenski reče: umeti, razumeti; zapopasti (zapopad, zapopadek Inbegriff, Inhalt) je sicer Markova beseda, ktere se je ogibati, pa težko ogniti. — Zastopiti je prav za prav vertreten t. j. in den Weg treten, navadno (gemeinhin, pravi Murko) verstehen, auffassen. Pa že Dalmatin je pisal zastop, a Verstand, zastopiti, zastopen, zastopnost, in Marko Pohlen zastopnu (intelligibilter)!

U. Zastopi menda tisti, kateri ima široke podplate in kaj zemlje ali dobre tla, da terdo stoji in postopa! Naši novičarji kej pogostno pisarijo od zastopnikov, ki znajo zastopiti in zastopati, in sedanji čas imamo dokaj zastopnikov v srenjskih, mestnih, deželnih, državnih zborih, da smo skorej vsi v stopah, in senam godí kakor prosu, iz kterega ima biti pšeno in po tem kaša — otročja paša!

T. V tem pomenu je pa že v stsl. zastûp' tutelo, opitulatio, zastûpiti -ati -ovati opitulari, defendere, zastûpnik' propugnator, zastûpnica patrona; v rus. tudi žensk. spola zastûpa; čes. zastoupiti -ovati koho, zastupce — itel — ovatel (Repräsentant; Anwalt); v serb. — hrov. zastupiti, zastupati koga v ravno tem smislu. Torej se prav piše tudi v novoslovensčini zastopnik; beseda ni napačna.

U. Beseda zastopnik res ni napačna, ali marsiktera oseba, kateri pravijo zastopnik, je napačna, in da naši zastopniki tudi postopajo, in časi še hudo postopajo, je sim ter tje pisarica in govorica. In to je tudi napaka in postopanje je gerda, pa še naglavna napaka, dasiravno sem nedavno bral, da temu in temu človeku bo njegovo zmerno in krotko postopanje brez dvoma ali gotovo koristilo!

T. Bolehnemu človeku zmerno pa krotko postopanje res tudi utegne koristiti zlasti pod milim nebom, v zdravem zraku; in le v tem smislu je v stsl. postûpiti -ati procedere in postûp' gressus, in enako v vseh sedanjih slovanskih jezicah. Postopati t. j.: vorgehen, verfahren, in postopanje t. j. der Vorgang, das Verfahren — v tem pomenu so

si jo pa skovali novejši čas nekteri hrovaški pisatelji in iz njih spisov so jo pobrali nekteri slovenski Hrovatje, da zdaj postopajo nam. delajo, ravnaajo, in postopanje jim je djanje, ravnanje, ravnaava, početje, počenjanje, delanje i. t. d.

P a š n i k.

Lepo cvetje, koristen sad.

Geslo sedanjega časa se glasi: „Naprej“. Kdor se sčasom naprej ne pomika, zastaja, in čas ga prehití. Tudi šolstvo verlo napreduje. Veliko se je v preteklih desetih letih prenaradilo in popravilo. Vse človeško pa je nepopolno, nestanovitno in razpade, če se ne popravlja in ne zboljšuje. Tako je tudi šolstvo, — če ne gre naprej, začne pešati in hirati, in svoj namen zgreši, ako tisti duh, ki ga oživlja, iz njega zgine.

Namesto pa, da bi le sedanji čas hvalili, ozrimo se enkrat v pretekle čase, in nekoliko prevdarimo, ali je res vse novo, kar se sedanji čas piše in govori. Našli bomo, da so naši predniki marsiktero reč bolj učeno, postavno in na serce znali povedati in rzsoditi, kakor sedanji ljudje, kateri večkrat presojujejo reči, ktere so že davno presojene in dognane.

Sedanjega časa se je lotila nekaka vertoglavnost, ktera tudi v šolo sili, in stavi vse svoje zaupanje velikrat na vse druge reči, kakor pa na edino potrebne. Vendar je že stara resnica, da šola le toliko veljá, kolikor je učenik v nji vreden.

Da bi bolj varno napredovali, ne prezirajmo del nekdanjih slavnih mož, naj že bodo cerkvenega ali svetnega stanú, kateri nam dajejo kej lepe zglede — kakor tudi slavoznani pedagog Kelner v svojih Aforismih piše §§. 96, 97 — učimo se od naših prednikov mladost podučevati, ker bili so časi, ko se ni toliko od izreje in odgojevanja pisalo, pa je zrastlo ljudstvo, ktero je bilo Gospodu dopadljivše memo današnjega.

Neki keršanski učenik o tem tako le piše. „Verh tega, kar nam pedagogika vsaki dan donaša, prebiram prelepe dela cerkvenih učeníkov in druge spise, ktere je cerkev poterdila, in našel sem, da se v tem neizrečeno bogatem sadunosniku tudi dóbi marsiktero zlato jabelko, ktero je tudi za osebni učiteljski stan primerno. In ker so te resnice vzete iz življenja, kakoršno je v resnici, in večkrat poterjene s mučeniško kervjo,

imajo veliko veči veljavo, kakor golo modrovanje šolskih mož po stanu, kateri se večkrat za malost prepirajo, velike reči pa prezirajo“.

Za poskušnjo podam nekaj takih zlatih jabelk, katerih sem bil nabral. Nadjam se, da bodo serce marsikterega učenika ravno tako pokrepčale, kakor so mene v mojem poklicu spodbudile in pokrepčale.

Pismo sv. Ignacija, škofa in marternika † 107.

„Derži se svojiga mesta, ktero ti je v cerkvi (šoli) izročeno z vso močjo in skerbjo v prid cele občine (šole) za dušo in telo.

Priporočena ti bodi edinost, naj boljši, kar tukaj na svetu imamo. Prenašaj vse, kakor tebe tudi Gospod prenaša. Moli neprenehoma, in nikar se ne vtrudi; pred vsem moli za večjo modrost, kakor jo imaš v resnici. Bodi čujin in ne perпусти, da bi se tvojega duha lotila dremota. Z vsakim posebno tako govori, kakor te je Bog zato pripravnega storil. Uči se slabosti vseh svojih učencev prenašati, kakor izurjen bojevavec, zakaj kjer je večji trud, tam je tudi pridobitek večji.

Če ljubiš samo krotke učence, prideš ob vse svoje plačilo. Prizadevaj si tudi bolj čmerne v krotkosti si pridobiti, da storé, kar od njih hočeš. Za sleherno rano je treba drugačnega leka, in vročinske bolečine se morajo tolažiti s hladnimi zdravili. Vsigdar bodi previdin, kakor kača, pa brez zvižaje, kakor golob.

Ti si iz telesa in duha; kjer tedaj previdiš, da je pomagati, tam precej pomagaj, in tako ljubeznjivo, kakor moreš; kjer pa tvoje oči ne vidijo, tam prosi Boga večjega razsvitljenja, da ti bo skrito razodeto, in tako ne boš nikjer terpel pomanjkanja, ampak vseh darov boš imel v obilnosti.

Nikar se ne vstraši ljudi, kateri so na videz hvalevredni in vendar krive nauke trosijo. Terno stoj, kakor nakov, na katerem se bije. Premagan biti, pa vender zmago dobiti, to se spodobi velikim bojeavcem.

Mi moramo vse, posebno pa zavoljo Boga poterpeti, da tudi on z nami poterpi“.

Keršanski učenik, resnice, ktere v tem pismu tako lepo povedane najdeš, te morejo v tvojem trudapolnem poklicu poterdovati, da moči ne zgubiš, in da ne boš svoje službe opravljal, kakor rokodelec. Premišljevanje teh resnic te bo v tvojem

poklicu delalo zadovoljnega in poterpežljivega. Imej poterpjenje z vsemi, ker tudi Bog s tabo poterpi; da boš svojo službo prav k časti Božji in v izveličanje svoje in drugih opravljaj, prosi Boga, da ti podeli še večjo modrost i. t. d.

Da pa še na dalje povem, kar mislim. Lepo je dobro povedati, pa še veliko bolje in edino koristno tudi tako storiti. Kaj pomaga vediti, pa ne storiti. Naj si vsaki prizadeva, naj poprej dober kristjan biti, potem bo tudi dober učenik, in ne bo podoben nerodovitnemu drevesu, ktero lepo cvete, pa obrodi malo sadú.

Sicer pa golo branje metodike in enacih spisov tudi učitelja ne izobrazí, ker tudi dobre jedi se naveličamo, če je le prepogosto uživamo, in enostransko izobraženje še ne stori človeka omikanega, ker takošni ljudje pred svetom malo veljajo. Sploh more biti omikan človek tudi dober učitelj, samo da — to v resnici hoče in si tudi prizadeva. — k, učitelj.

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

Vse, kar zapazimo na zemlji ali na nebu, je v neizmerenem velikem prostoru, ki se imenuje svetni prostor. Vsaka posamesna reč potrebuje nekaj svetnega prostora, in vse, kar ima prostor, da je dolgo, široko in debelo, se imenuje stvar ali sploh telo (Körper). — Stvari imajo različne znamenja ali lastnosti, p. podobo in barvo, duh in okus. Večkrat pa se stvari spreminjajo, in takrat pravimo, da so to njih prikazki (fenomeni). Tako p. se prikaže na železu rujà, na vodi led in iz soparjev dež, sneg, toča ali slana i. t. d.

Vse, kar se zgodi ali prikaže, ima svoj vzrok, po katerem se prikazki razjasnujejo ali s tem, da se reč na tanko opazuje, ali pa, če se skuša. Vzrok, kterege pa po nobenem telesnem vzroku ne moremo razjasniti, imenujemo moč. Prikazki pa se ne godé po naključbi, temuč se ravna po stanovitnih postavah, ki jim jih je odločil neskončno modri Stvarnik, in te postave imenujemo narurne postave. — Vednost, ki tedaj opazuje in razlaga, zakaj se to pa to tako godí, je naravoslovje ali fizika.

Pervi oddelek.

Lastnosti stvari.

1. Splošne lastnosti. Akoravno so stvari ena od druge zelo različne, se vendar včasih po nekakih splošnih lastnostih vjemajo, da so si podobne. Take splošne lastnosti so: da so stvari a) razprosljive, b) nepredirljive, c) luknjičaste, d) stlačljive, e) razdeljive, f) težke, g) terdne ali nepremakljive.

a) Vsaka stvar se razprostira, t. j. potrebuje prostora, kateri se meri na dolgo, široko in debelo. Vsaka stvar ima svoje meje, in po tej se tudi ravna nje podoba.

b) Stvari so nepredirljive, t. j. dve stvari ne morete biti ob enem na ravno tistem prostoru; p. kjer je voda, ne more biti ob enem tudi zrak i. t. d.

c) Stvari so luknjičaste, t. j. niso popolnoma napolnjene same s seboj. To se na tanko vidi, p. pri kruhu ali siru, pri gobi i. t. d. Pri veliko takih stvareh se vidijo luknjice že s prostim očesom, pri drugih pa se morejo viditi skozi povečavno steklo, p. na človeški ali živalski koži, na papirju i. t. d. — Pri nekterih stvareh pa se to le zapasi, kedar se spreminjajo, p. na steklu, na mnogo kamnih, pri tekočinah i. t. d., ker se na mrazu vkup stiskajo, na gorkoti pa razširjajo. — Ako bi p. les ne bil luknjičast, bi ne popil oljnate barve, in tudi sukno in usnje bi se ne moglo barvati in strojiti, ako bi ne bilo luknjičasto. Manj ko je kaka stvar luknjičasta, gostejša je.

d) Stvari so stlačljive. Zima, volna, p. se lahko zelo stlači, tako, da potrebuje precej manj prostora, kakor popred, kedar ni stlačena. Perica stiska in ovija mokro perilo, in potem ga je manj in ga ložeje nese, ker je vodo iz njega stlačila.

e) Stvari so razdeljive, t. j. da jih lahko razdelujemo na več kosov; še celó demant, naj terji kamen, stolčejo in zdrobé. Nekatere stvari se razdeljujejo ali s kakim ostrim orodjem, p. z nožem, s pilo, s kladvom i. t. d.; nekatere pa se tudi umetno ali kemiško krojijo, p. če se kroji voda, ki je iz kislica in vodenica. Take stvari imenujemo sestavljene stvari. Proste ali prvotne stvari so, p.: žveplo, rudstva, kislic, vodenic i. t. d.

f) Stvari so težke. Skušnja nas uči, da se nobena stvar ne more odtergati od zemlje, da vse pozemeljske reči siliijo in tisčé k zemlji, to se pravi: vse stvari so težke. Stvari se pa tudi lahko tako primerjajo ena z drugo, da se zvé, koliko je ktera težka ali težja od druge. Zato imamo različne tehtnice.

g) Stvari so terdne ali stanovitne. Ako se kaka stvar premakne iz svojega mesta in se bliža drugim stvarjem, pravimo, da se premikuje, ali da je premakljiva. Ako pa se stvar ne gane iz svojega kraja, pravimo, da je terdna ali stanovitna. Nežive stvari se premikajo le takrat, kedar jih silijo druge premakljive stvari, p. voz se ne gane, dokler ga ne potegne človek, žival ali kaka druga premakljiva moč. Nobena neživa stvar se ne more samovoljno gibati, ter je navezana na svoje mesto, t. j. je terdna ali nepremakljiva.

(Dalje prih.)

Kratkočasnica.

Dva kmeta, Martin in Luka, gresta mimo šole in slišita iz šole glasno šumenje.

Martin: „No, tukaj je pa pravi somenj. Ako bi se bilo o naših šolskih časih kdaj tako godilo, bi bilo gromelo in treskalo po naših hlačah, da bi bil joj! Sedaj pa je vse dobro“.

Luka: Prijatelj, ti ne veš, kako je to. Ko smo še mi hodili v šolo, še učitelji niso učili po novem učilu glaskovati; sedaj pa je sploh navada, da se učenci uče glaskovaje brati“.

Martin: „Tako je to tisto novo učilo, od kterega sem že večkrat slišal, pa nisem razumel, kakšno je. Sedaj še le vem, zakaj so nekteri mladi gospodje, bodi si v gostivnici, ali v srenjskih zborih i. t. d. toliko glasni, tedaj so se v šolah naučili glaskovati!“

Novice.

Iz Štajarskega. Slavno c. k. deželno poglavarstvo za Koroško je dovolilo, da naj se v Seegraben-u blizu Ljubnega napravi obertnijska šola (Werksschule). Za časnega učitelja te šole je imenovan g. H. Rosenberg, podučitelj v Trofnijah nad Ljubnim.

— Dekanijska farna šola v tergu Lipnici (na Spodnjem Štajarskem) je postala glavna farna šola.

Iz Gorice. V tukajšnji učiteljski pripravšnici je bilo v šolskem letu 1864 v I. letu 10, v II. letu pa 11 pripravnikov. Iz med teh (v II. letu) sta poterjena dva za učitelja v malih šolah in 7 za podučitelje; eden je bil izpusčen, eden pa ni bil prašan.

— Umerl je tukaj mnogospoštovani nekdanji učitelj goriške realke čast. gosp. Matevž Hladnik. Ranjki je bil blag domoljub in tudi priden slovenski pisavec in pesnik*). Bog mu daj večni raj!

Iz Negove. Ker se naš „Tovars“ tako krepko poteguje za svoje tovarše učitelje, ter vedno popisuje njih žalostne, pa tudi vesele dneve, naj pové tudi kaj o naši šoli. Tukaj imamo novo, prav lepo

*) Gospod Hladnik je bil tudi eden naj prvih „Tovarševih“ podpor-nikov, od kterega imamo še sedaj nekaj spisov. Naj živi njegov spomin!

šolsko poslopje, ktero je lahko mnogim drugim v zgled. Ima v nadstropji dve prostorni in lepi šolski izbi; pod nadstropjem pa so zraven drugih potrebnih shramb štiri sobe za učitelje. Nad velikimi vratmi je napis z zlatimi čerkami: „Pustite otročiče k meni priti!“ Lahko se reče, da je to poslopje pravo mojstersko delo. Podučevalo se je nekaj časa le v eni sobi; sedaj pa podučujeta dva učitelja v dveh sobah kakih 180 otrok. — Marsikdo bi mislil, da je ta šola, kakor po vnanje, tudi v zadevi učiteljevih dohodkov lepo vravnana; toda, žalibog, da ni tako. Učitelj nima vseh dohodkov vkup 300 gold. na leto, in srenja še hoče, da bi verh tega še podučitelju dajal živež in plačo. — Bod daj učiteljem boljše čase!

— 0 —

— Gosp. Jarm, učitelj v . . . , nam piše med drugim to le: Naša abecda na steni, kakoršno imamo v I. razredu ljudskih šol, ni nič posebno ugodna, ker že na tabli št. 1. so besede obstoječe iz 6 čerk, in vendar je poglavitno učilno vodilo, da naj se otroci naj poprej do dobrega navadijo enoslovne besede hitro izgovarjati, da se ne spodtikujejo, in ko to dobro umejo, pridejo še le na versto dvojno- in trojno-zložne besede. Nekteri učitelji se tudi nad tem pritožujejo, da niso čerke prav vverstene, da ložeje bi se to pogrešalo, kakor da je veliko besed nerazumljivih in brez kacega pomena. *)

Iz Postojne. 9. t. m. je bila v tukajšnji šoli očitna zabava s petjem in godbo v prid revnih šolskih otrok, ktero je napravilo tukajšnje verlo pevsko in godbino društvo. Verstile so se te le slovenske in nemške reči: 1) III. Finale iz opere „Nabukodonosor“ (Verdi), 2) „Nočni mir“ (zbor), 3) „Der arme Honved“ (Müller), 4) „Scena et Cavatina nel opera „Il due Foscari“ (Verdi), 5) „Domovini“ (Jenkotov dvospjev), 6) „Schön Rothtraut“ (Veit), 7) Cavatina iz opere

*) Tudi mi smo te misli, da table na šolskih stenah niso pedagogično osnovane; za prvi nauk so pretežke; pravite dalje, naj bi si učenik s tušom ali kakim drugim črnilom eno ali dve tabli narisal. — To bi bilo res dobro, toda vsak učitelj tega ne more storiti, tedaj mu ne kaže družega, kakor da čerke in njihove sostave zaporedoma na tablo zapisuje, in to mu potem nadomestuje tisto napravo, kateri Nemci pravijo: „lesekasten“. Sicer pa iz lastne skušnje vemo, da se vsak priden učitelj poprime kakega pravila, po katerem potem otrokom razlaga čerke in njihovem spominu po enem ali drugem načinu pomaga n. p. pri čerki r naredi raka, pri čerki v vedro i. t. d. Učitelj, ki podučuje kakih 100 — 300 otrok sam v šoli, mora res marsikaj premišljevati in tudi poskušati, kako bode kaj dosegel. Koliko sitnost ima prestajati, koliko mu je poterpeljivosti treba, to le vé tisti, kateri si sam skuša. Eno in tisto reč v eni uri petkrat, desetkrat, da! petdesetkrat ponavljati, to ni nič kaj mikavnega in še bolj sitno, kakor zapenklje (haftelne) delati. Blagor, učeniku, kdor vemo to more po kersanski opravljati. — Pišete nam dalje, kako ravnate, kedar velike in male v eni sobi podučujete. Te verstice kažejo od vaše marljivosti. Dovolite nam, da tudi mi nekaj pristavimo! V tej reči se ne more kaj določnega svetovati, le splošno se more tukaj reči: En razred naj bere, drugi naj piše, ali pri številjenji naj večji učenci težeje naloge izdelujejo, manjši pa na lahke vprašanja odgovarjajo. Bolj natančni red si mora vsak učitelj sam osnovati, in tukaj se naj lepši pokaže učiteljeva sposobnost, ako umé vsem otrokom primerne dela dajati in ž njimi tudi napredovati. V ta namen je pa treba, da se učitelj kaj pripravlja, marsikaj prebira, poskuša in tudi resnično voljo ima, da svoje dolžnosti spolnuje po naj boljši vednosti. Drugače to ni mogoče. Vredn.

„Lucretia Borgia“ (Bellini), 8) „Slepec“ (narodna, samospev), 9) „Sturmbeschwörung“ (Durrner), 10) „Sarafan“ (ruska, samospev), 11) Original-Cavatina za hoboje (Salmič), 12) „Strunam“ (Riharjev četerospev), 13) „Es rauscht dem Jägermann der Wald“ (zbor z godbo, Julij Otto), 14) Popotnica (Salmičeva). Za to veselico je bila primer-na nova šolska izba prav lepo ozaljšana z zastavami in s podobo pre-svitlega cesarja. Veselica je bila prav čversta in je prinesla ubogi šolski mladosti zdatne pomoči. Slava! — Kakor so to veselico na-pravili verli Postojnčanje, tako bi se tudi lahko zgodilo še marsikje, kjer so pevske društva, čitavnice i. t. d. — h.

— V Račah na Dolenskem je izpraznjena služba domače uče-nice, ktera podučuje dekleta v naukih glavnih šol v slovenskem in nemškem jeziku in tudi v obertnijskih naukih. Plačila ima na leto 300 gold. in nekaj postranskih zaslužkov. Prošnje naj se oddajajo pri srenjskem predstojništvu (Markt- u. Gemeindevorstand Ratschach.)

Iz Ljubljane. V nedeljo 5. t. m. se je v tukajšnji čitavnici praznoval 107. Vodnikov rojstni god s slovesno besedo. — Prav bi bilo, da bi se tudi med učence ljudskih in srednjih šol Vodnikov spo-min razširil s tem, da bi se včasih v šoli pela in govorila kaka primerna Vodnikova pesem.

— Ljubljansko mesto daje za šole na leto sedaj ta le gotovi denar: za realko 2541 gold. 40 kr., za mestno glavno šolo pri sv. Jakopu 2458 gold., Šenpeterski mali šoli 226 gold., in ternovski mali šoli 222 gold. 60 kr., vkup 5448 gold. —

— Z zadnjimi pustnimi dnevi se bode v tukajšnjih ljudskih šo-lah sklenila prva polovica šolskega leta.

— Veselica v Postojni (beri zgoraj!) je pač lep zgled marsikteri srenji, posebno pa beli Ljubljani, kjer se pustni čas obhajajo veselice za veselicami, pa se malo ktera kdaj spomni na ubogo šolsko mladost, ktere je po vseh šolah, posebno pa v ljudski šoli sedaj prav obilno, kar je znano le učenikom, ki vsaki dan vidijo, koliko zaderžkov iz-haja ravno iz revščine, katerih pa sam odpravljati ne more. — Tudi družba v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam že nekaj let pričakuje, da bi se je spomnila kaka dobrotljiva duša, toda do sedaj še vedno čaka mile roke, ki bi ji kaj pomogla.

Premembi v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofii. Za trdno sta postavljena g. g. Miha Koko-šinek v Reki v Kočevskem, — in Simon Lomšek v Cirkljah v ker-škem šolskem okraji.

Listnica. G. A. Št. v S.: Hvala! Iz sadjoreje bi nam bili ljubi kaki prav mikavni spisi v pogovorih, kakor jih je imel I. tečaj. G. R. G.: Verja-memo, da so Vam poslane pesmice zelo glavo belile; vendar ne bodite hudi, da jih ne natisnemo. Pečajte se raji s prostimi spisi, kakor pa z nevkretnimi pes-mami. — G. J. B. v. O.: Vaš „Tovarš“ je šel na pošto Čubar, kakor ste sami naročili.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.